

GÖTEBORGS UNIVERSITET

JMG, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation

Anton Assarsson, Peter Elvemo & Erik Holmlund

Examensarbete i journalistik 22,5 hp, HT/10

Handledare: Anna Jaktén

LÄNSSTYRELSEN

Det brutna löftet

-Ett examensarbete om överförmyndarnas arbete, länsstyrelsens tillsyn och personerna som drabbas av ett lagvidrigt system

Karin blev sexuellt utnyttjad när hon var elva. Femtonårige Mahdi flydde ensam till Sverige från Irak. Bengt är förståndshandikappad och hans föräldrar är döda. Alla har de varit beroende av samhällets skydd, i stället blev de övergivna och utnyttjade.

DET ÄR MÖJLIGT att ni hört historier som de ni snart kommer att läsa förut. De dyker upp med jämna mellanrum. Gode män och överförmyndare som inte sköter sitt jobb och enskilda människor blir utnyttjade.

Men hur kan det tillåtas hända? Och varför händer det med sådan regelbundenhet?

Vi går ett steg längre och granskar hela systemet. Ett system som visat sig fyllt av luckor, bortförklaringar och kryphål. Från kommunen via länsstyrelsen hela vägen till regeringen.

Det finns stora brister på varje steg av trappan.

LÄNSSTYRELSEN ÄR organet som skulle sett till att Karin, Mahdi och Bengt haft det skydd de förtjänade. I landets 21 län finns det idag 9 heltidstjänster för att granska nästan 300 överförmyndare, som ansvarar för mer än 20 miljarder kronor. En situation som länsstyrelserna ser som ohållbar.

I januari föreslår regeringen att 21 länsstyrelser ska bli sju och kontrollen av överförmyndare ska effektiviseras. Det kommer innebära längre avstånd och sämre förutsättningar för tillsyn av landets överförmyndare. Och skyddet för de svagaste blir om möjligt ännu svagare.

FÖLJ MED PÅ en berättelse om hur överförmyndare sätter människor i direkt fara, hur länsstyrelserna öppet erkänner att de bryter mot lagen och hur regeringens plan för att göra saker bättre bäst kan beskrivas som en skenmanöver.

Men vi ska börja i rätt ände. För de som får lida när samhället sviker är inte överförmyndaren, länsstyrelsen eller regeringen. Det är de utnyttjade, våldtagna och sjuka. De lurade.

Innehållsförteckning

3 Systemtrappan

4 Lurad på allt

8 Det laglösa landet

10 Det ensamkommande flyktingbarnet

14 Sveriges överförmyndare - hopplöst efter

16 Sveket i Forshaga

20 Regeringen ritar om kartan

22 Sista ordet

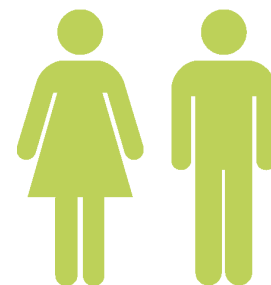

REGERING OCH RIKSDAG. Regering och riksdag har det yttersta ansvaret och stiftar de lagar som reglerar hela överförmyndarsystemet. Med budgeten sätter de också de ekonomiska ramarna för länsstyrelserna. Sakfrågorna ligger under olika departement.

SYSTEMET.

Så här ser den ut. Trappan. Från huvudman till regering. Det är dessa steg vi granskat i vår undersökning och här kan du sätta dig in i deras olika funktioner. Och inte minst titta tillbaka på om något är oklart framöver.

LÄNSSTYRELSEN. De 21 länsstyrelserna ska kontrollera att överförmyndarna sköter sitt jobb. Med årliga inspektioner ska de hitta brister och eventuellt göra sig av med de överförmyndare som inte gör vad de ska.

ÖVERFÖRMYNDARE. Varje kommunfullmäktige utser en överförmyndare eller överförmyndarnämnd. De ska se till att ställföreträdaren sköter sig och att en enskild persons tillgångar används för hans eller hennes nytta och att tillgångarna är placerade på ett tryggt sätt. En del kommuner har valt att skaffa en förvaltning med anställda tjänstemän, som kan hjälpa till med svårare fall.

STÄLLFÖRETRÄDARE. Det finns tre typer av *ställföreträdare*. En *förmyndare* företräder en omyndig person. En *god man* hjälper en person att ta hand om det hon äger och kan hjälpa till med att betala räkningar. Ibland räcker inte det, då kan det behövas en *förvaltare* som råder ensam över huvudmannens egendom.

HUVUDMÄN. Hela systemet syftar till att skydda rättigheter för de allra svagaste i vårt samhälle. Totalt finns 95 000 i landet. Dessa kallas för *huvudmän*. Det kan exempelvis handla om senildementa, förståndshandikappade, ensamkommande flyktingbarn eller psykiskt sjuka. Människor som av någon anledning behöver en person som går in i deras ställe, en ställföreträdare.

Lurad på allt

En rullskridskotur i Ale slutade med att elvaåriga Karin Lundgren blev nedtryckt på marken och avsliten byxorna av sin granne. Sedan försökte han våldta henne. Skadeståndet på 103 800 kronor skulle skyddas av överförmyndaren. På hennes 18-årsdag fanns 48 öre kvar.

Karin Lundgren är idag 20 år gammal. Hon är en av dem som råkat illa ut på grund av sin kommuns överförmyndare

Karin Lundgren möter oss vid bussen.

Egentligen undviker hon helst att gå ut från lägenheten själv, men en promenad till busshållplatsen brukar gå bra.

Lägenheten är välstädad. Hon hyr en liten etta med sin pojkvän, som för tillfället är på jobbet.

– Jag tycker inte om att vara själv, så när min pojkvän jobbar brukar jag städa mycket. När jag var liten ordnade jag allt i storleksordning. Jag är pedant, nästan lite sjukt, men det lugnar mig.

Det är nio år sedan det hände, men fortfarande återkommer rullskridskoturen i hennes drömmar. Båda hade det tufft hemma. Han var tre år äldre och bodde också i Ale, fast en bit utanför i ett småhusområde. De var inte långt därifrån när han plötsligt närmade sig henne.

– Vi var kompisar och han brukade vara jätteschysst. Sen hände det där. Jag var elva år när han puttade omkull mig i skogen och han gick från att vara skitsnäll till något helt annat.

Han drog ner byxorna på mig och var våldsamt. Till slut fick jag in en träff med foten, och sparkade mig loss. Jag har alltid undrat hur det skulle ha blivit annars, för det var en bit in i skogen, så ingen kunde se.

Chockad tog hon sig hem och stängde in sig på sitt rum. Hennes mamma förstod att något var fel, men Karin Lundgren sa ingenting.

– Jag vågade inte berätta utan behöll det för mig själv. Sen kom det fram att det inte bara var mig han utnyttjat, och då berättade jag.

Pojken hade 14 år ung gjort sig skyldig till ett våldtäktsförsök. Utifrån polisförhör och läkarintyg betalade Folksam ut en jämförelsevis hög ersättning för kränkning, sveda och värk. Sammanlagt 103 800 kronor sattes in på ett överförmyndarsparat konto.

När ett barn får skadeersättning i den här storleken sätts det alltid in på just ett sådant konto. Spärren kan sedan sänkas eller tas bort helt av överförmyndaren. Normalt sett brukar föräldrarna få göra uttag. Men när det finns särskilda skäl att inte godkänna det bör överförmyndaren säga nej. I Karin Lundgrens fall hette överförmyndaren Jarl Karlsson.

Ett registerutdrag från socialkontoret eller ett samtal till kronofogden hade räckt för att upptäcka vilken trängd ekonomisk situation familjen befann sig i. Karin Lundgren minns hur knapert de hade det när hon växte upp.

– Det var alltid på gränsen med pengar, mycket skulder och problem. Pengarna från socialen räckte till mat i några dagar, sedan fick vi låna pengar från grannar och vänner för att få det att gå ihop.

Familjen hade svårt att få ekonomin att gå ihop. Ett socialregisterutdrag visar hur familjen fick bistånd från socialen i Ale för att klara hyresskulder och elskulder. Men någon kontroll av föräldrarnas ekonomi gjordes aldrig. I stället godkände överförmyndare Jarl Karlsson uttag från Karin Lundgrens konto i rask takt. Han litade godtroget på föräldrarnas ord.

– Det var till köp av resor och cyklar och allt vad det var. Ganska normala saker som en familj gör. Det är länge sedan, så jag minns inte riktigt allt, säger Jarl Karlsson.

I Karin Lundgrens akt finns inget som tyder

Vi fick ju pengar från socialen i Ale samtidigt. Jag tycker de borde haft bättre koll.

på att han begärde att få se några kvitton. Föräldrarna skyller på varandra. De är numera skilda och medger båda två att pengarna gick till skulder. Karin Lundgrens mamma är ångerfull, men samtidigt besviken på Ale kommun.

– Jag har mått jättedåligt över detta och jag ångrar att jag inte hade bättre koll och stod upp ordentligt. Alla i Ale visste att vi gick på socialbidrag och hade problem med pengar. Det känns konstigt att kommunen inte hade koll på det.

Den 14 juni 2002, samma dag som skadeersättningen kom in på kontot görs det första uttaget. Därefter minskar saldot snabbt. Redan efter ett halvår, den 18 december 2002, hade över 70 000 kronor försvunnit.

En sista spärr skyddade fortfarande de sista 30 000 kronorna. Men inte ens den lät Jarl Karlsson vara kvar. Den 6 februari 2003 lämnade föräldrarna en skriftlig förfrågan om att sänka spärren till 10 000 kronor. Jarl Karlsson svarade på brevet en månad senare: "jag finner det mindre lämpligt med en spärr på detta låga belopp." I stället hävde han spärren i sin helhet.

På nio månader släpptes hela skadeståndet fritt till Karin Lundgrens skuldsatta föräldrar.

Än i dag slår Jarl Karlsson ifrån sig allt ansvar och skyller på föräldrarna.

– Det är fruktansvärt att föräldrar kan göra så med sina barns pengar. Något sådant existerar inte i min sinnevärld. Det kan tyckas att jag är naiv, men så gör man bara inte. Det kan hända att det hänger ihop med min rättsuppfattning, men jag kan inte få in det i min arma skalle.

Lars Schill på länsstyrelsen i Västra Götaland menar att Jarl Karlsson visst bär ett ansvar. Hans uppgift som överförmyndare var inte att lita på föräldrarna, utan att så långt som möjligt garantera att pengarna kom Karin Lundgren till godo.

– Det är ju inte för föräldrarnas skull överförmyndaren fanns i det här fallet, utan för att tillgodose huvudmannen. Ale kommun har inte agerat med det omdöme som de borde ha gjort.

Huvudmannen i det här fallet är Karin Lundgren och hon har svårt att förstå hur kommunen och Jarl Karlsson har resonerat.

– Jag fattar inte vad de har tänkt på. Det är ofattbart att de inte har kollat upp saker bättre. Jag skulle aldrig lita på Ale kommun igen. Vi fick ju pengar från socialen i Ale samtidigt, man tycker ju att de borde ha haft bättre koll.

Först ett våldtäktsförsök och därefter få reda på att föräldrarna spenderat hennes pengar. Inte ens samhällets skydd gick att lita på. Högstadietiden, när föräldrarna låg i skilsmässa och allt uppdagades, blev en kaotisk tid för Karin Lundgren. Hon var nära att ge upp.

– Jag satt på balkongräcket och tänkte, ska jag eller ska jag inte. Sen kände jag en hand på axeln och brorsan drog in mig.

Allt som har hänt har påverkat Karin Lundgrens förmåga att lita på folk.

– Jag är fortfarande rädd för främmande människor, framförallt män. Jag är inte asocial,

men jag undviker att träffa nytt folk. När vi går ut så dricker jag inte mycket. Det räcker med ett glas vin. Jag måste hålla koll så att ingen gör något närmande och när det gäller pengar litar jag inte på någon, jag lånar knappt ut pengar till min egen pojkvän. När ni skulle komma hit så blev jag också lite orolig. Jag menar, främmande killar jag knappt känner

Jag satt på balkongräcket och tänkte, ska jag eller ska jag inte.

hemma hos mig, när jag är själv. Det märks i arbetslivet, jag har svårt att lita på chefer och kollegor. Ofta blir det problem med nya människor, när jag fick en manlig körskolelärare tänkte jag, fan också.

Jarl Karlsson har gått vidare sedan händelsen och andra har tagit över på överförmyndarnämnden i Ale. Men för Karin Lundgren är historien högst levande.

– Det är inte många man litar på. Jag litar inte på min hyresvärd till exempel. De där hålen i väggen fixade jag på egen hand. Tar hellre tag i saker själv. Jag vet att det kan gå åt helvete annars.

Jarl Karlsson gjorde politisk karriär och slutade som överförmyndare 2006, då han i stället blev ordförande i Ales kommunstyrelse. Efter valet i höstas tvingades han lämna den posten till förmån för allianspartierna.

Det har nu gått åtta år sedan han släppte spärren på Karin Lundgrens konto och han har svårt att minnas hur det hela gick till, men han medger att han troligtvis inte gjorde någon kontroll av föräldrarnas ekonomi.

Länsstyrelsen i Västra Götaland hade ansvar för att kontrollera Jarl Karlssons rutiner. En tillsyn som inte räckte. Ingegerd Linder-Erhle är en av länsstyrelsens tillsynsansvariga.

– Det är ju som att leta efter en nål i en höstack. Under våra inspektioner tar vi fram slumpvis utvalda akter och vissa saker kan gå oss förbi. Tyvärr uppdagas sådana här fall ibland, där kontot visar sig vara tomt när barnet blivit myndigt.

Slumpen är alltså en avgörande faktor i länsstyrelsens tillsyn. Vår granskning visar också att just slumpen är ett genomgående tema för skyddsnetet för de svagaste grupperna i vårt samhälle. †

Kommunhuset i Ale, där Karin Lundgrens överförmyndare hade sitt kontor

Den före detta överförmyndaren Jarl Karlsson (S)

Det kan tyckas att jag är naiv, men så gör man bara inte. Det kan hända att det hänger ihop med min rättsuppfattning, men jag kan inte få in det i min arma skalle.

Det laglösa landet

Var fjärde överförmyndare inspekterades inte alls av länsstyrelsen 2009. Detta visar vår undersökning, och utrymmet för tolkning är litet. Länsstyrelsen missköter kontrollen av överförmyndare och bryter mot lagen.

– Beklagligt och mycket anmärkningsvärt, säger Eva von Scheele, förbundsjurist på Sveriges kommuner och landsting.

I varje län finns en länsstyrelse. Med inspektionsbesök ska de se till att överförmyndarna sköter sitt jobb runt om i kommunerna. Regeringen uppmanar länsstyrelsen att inspektera samtliga överförmyndare varje år. Lagen kräver årlig inspektion, om det inte är uppenbart att så inte behövs.

Vi har intervjuat tillsynsmännen på landets samtliga 21 länsstyrelser och fått ett helhetsgrepp som ger en annan bild än vad både lagen och regeringen kräver. Under 2009 förblev nästan var fjärde kommun i landet okontrollerad och få länsstyrelser reparerade den skadan under 2010.

Blekinge län är det tydligaste exemplet. Där inspekterar man inte kommunerna ens vartannat år. De säger själva att de inte prioriterat den tillsynen. Men några veckor efter vår intervju berättar Anne Zeift på Blekinge länsstyrelse att de "tagit ett aktivt beslut att sköta överförmyndartillsynen så som lagen kräver i framtiden."

EFTERSOM BLEKINGE inte inspekterade en enda kommun under 2009 kräver lagen att samtliga kommuner inspekteras i år. Men i stället för att åka ut och träffa överförmyndarna på plats har Blekinge länsstyrelse begärt in skriftliga omdömen. Överförmyndarna får alltså inspektera sig själva. Eva von Scheele är förbundsjurist på Sveriges kommuner och landsting och hon tror inte sina öron.

– Kallar de det för inspektion? Det är häpnadsväckande. Det är anmärkningsvärt att de inte följer lagen och beklagligt eftersom överförmyndarna behöver länsstyrelsen.

Även om Blekinge har svårt att följa lagen, så är de på inget sätt ensamma. Vår undersökning visar att 13 av 21 länsstyrelser inte inspekterat alla sina kommuner under 2010. Problemet är tydligt i Skåne och Västra Götaland.

Totalt finns 49 kommuner att bevaka i Västra Götaland och till det finns en halvtidstjänst avsatt. Lars Schill är en av två på den halvtidstjänsten.

– Man känner att man inte riktigt har greppet. Stockholm har sex gånger så mycket resur-

ser som vi, och vi har mycket längre resor.

Men det är inte bara frågan om för få inspektioner. Vår undersökning visar också att de som faktiskt görs utförs på olika sätt runt om i landet. En överförmyndare kan få kritik för sitt sätt att agera i Kalmar län, men en annan kan komma undan för det samma i Kronobergs län.

ATT SÄTTET MAN tillser sina överförmyndare skiljer sig åt mellan de olika länsstyrelserna har tidigare uppmärksammats av Riksrevisionen, som har i uppdrag att granska statens verksamhet. De kom med hård kritik 2006 och 2009. Då för att länsstyrelserna gör för lite inspektioner och att sättet man inspekterar på varierar för mycket mellan länen. Efter den kritiken skulle länsstyrelserna jobba fram ett mer gemensamt förhållningssätt att utgå ifrån i sina inspektioner. Men vår undersökning visar att det bland länsstyrelsernas tillsynsmän finns tveksamhet inför det behovet.

“Vi borde inte använda samma protokoll, olika län har olika problem.”, “Jag har aldrig riktigt förstått vad Riksrevisionen menar”, “Vi är redan samordnade. Alla har ju redan samma lag som utgångspunkt”, säger några av tillsynsmännen vi har intervjuat.

VÅR UNDERSÖKNING visar att man fortfarande arbetar på olika sätt i länen. Det finns inga gemensamma bedömningsgrunder för när det är dags att kritisera en överförmyndare, och det finns inte heller några samlade kriterier för när det är läge att sparka den samma.

Eva von Scheele tycker att hela situationen är beklaglig.

– Det behövs mer samordning, för det spretar något alldeles oerhört på länsstyrelser runt om i landet.

Elisabeth Carlsund, som ledde arbetet med Riksrevisionens tillsynsgranskning 2006 och 2009, delar Eva von Scheeles syn.

– Jag anser att problemet förtjänar att tas på allvar av dem som är verksamma inom detta område. Risken är annars att huvudmän kommer i kläm.

Kallar de det för inspektion? Det är häpnadsväckande.

FAKTA *Länsstyrelsen*

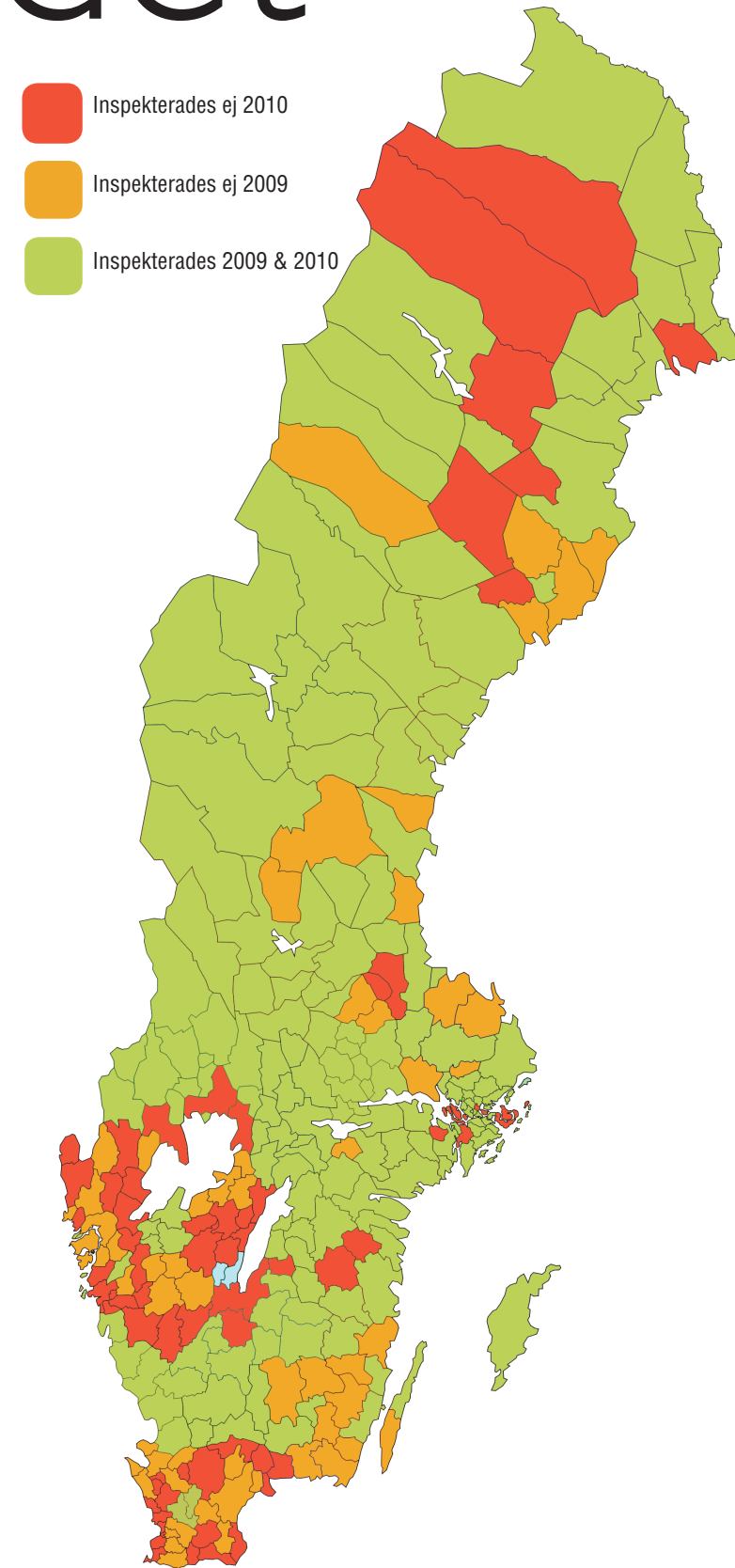
Vad innebär en inspektion?

Vid en inspektion åker länsstyrelsens tillsynsmän ut till överförmyndare i länet för att granska deras rutiner. Det ska kontrolleras att dokumentation hanteras på ett rättssäkert och bra sätt.

Varje huvudman har en egen akt hos sin överförmyndare. Där ska all dokumentation samlas och alla händelser, möten, telefonsamtal och transaktioner ska noteras och arkiveras av överförmyndaren.

Så säger lagen:

Förmyndarskapsförordningen 20 §: Länsstyrelsen ska årligen inspektera överförmyndaren. Länsstyrelsen får avstå från en inspektion, om det är uppenbart att den är obehövlig. Om länsstyrelsen avstått från en inspektion ett visst år, ska dock inspektion genomföras följande år.

FAKTA *Granskning*

Kartan

Till vänster ser du de kommuner vars överförmyndare inte har granskats under de två senaste åren. I november 2010 ringde vi upp varje länsstyrelse och intervjuade en tillsynsman. Sammanlagt alltså 21 intervjuer. Det här är resultatet.

66 kommuner inspekterades inte under 2009.

BLEKINGE: Karlskrona, Sölvesborg, Olofström, Karlshamn, Ronneby.
DALARNA: Hedemora, Avesta, Orsa.
GÄVLEBORG: Ljusdal, Nordanstig, Söderhamn.
KALMAR: Torsås, Nybro, Emmaboda, Mörbylånga, Höbsby, Oskarshamn.
KRONOBERG: Växjö, Uppvidinge.
UPPLAND: Enköping, Knivsta, Tierp, Östhammar.
SKÅNE: Bromölla, Båstad, Helsingborg, Höganäs, Hörby, Klippan, Kristianstad, Lund, Staffanstorps, Svedala, Tomelilla, Trelleborg, Ängelholm, Örkelljunga, Östra Göinge.
SÖDERMANLAND: Vingåker.
VÄSTERBOTTEN: Vindeln, Umeå, Robertsfors, Nordmaling, Vilhelmina.
VÄSTRA GÖTALAND: Borås, Dals-Ed, Gullspång, Götene, Herrljunga, Lerum, Lilla Edet, Lysekil, Mariestad, Mellerud, Munkedal, Orust, Sotenäs, Stenungsund, Strömstad, Tanum, Tjörn, Trollhättan, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vårgårda, Åmål.

70 kommuner inspekterades inte under 2010

BLEKINGE: Karlshamn, Sölvesborg, Olofström.
GÄVLEBORG: Hofors, Sandviken.
JÖNKÖPINGS LÄN: Jönköping, Vaggeryd, Tranås.
NORRBOTTEN: Arvidsjaur, Gällivare, Jokkmokk, Kalix.
SKÅNE: Bjuv, Burlöv, Hässleholm, Kävlinge, Landskrona, Lomma, Malmö, Osby, Perstorp, Simrishamn, Sjöbo, Skurup, Svalöv, Vellinge, Ystad, Åstorp.
STOCKHOLM: Ekerö, Värmdö, Lidingö, Nykvarn, Botkyrka, Danderyd.
VÄRMLAND: Kristinehamn, Säffle, Karlstad, Hammarö.
VÄSTRA GÖTALAND: Alingsås, Bengtsfors, Bollebygd, Falköping, Färgelanda, Gullspång, Göteborg, Hjo, Härryda, Karlsborg, Kungälv, Lysekil, Mark, Mellerud, Mölndal, Partille, Skara, Skövde, Svenljunga, Strömstad, Tanum, Tibro, Tidaholm, Tranemo, Trollhättan, Vänersborg.
VÄSTERBOTTEN: Bjurholm, Lycksele, Norsjö, Vännäs.
ÖSTERGÖTALAND: Kinda, Åtvidaberg.

FAKTA *Där är det värst*

7 kommuner inspekterades varken 2009 eller 2010.

VÄSTRA GÖTALAND: Gullspång, Lysekil, Mellerud, Strömstad, Tanum.
BLEKINGE: Sölvesborg, Olofström

Det ensamkommande flyktingbarnet

Mahdis bror blev mördad framför ögonen på honom.
Sedan blev Mahdi våldtagen. Han flydde till Sverige och
säkerheten, men möttes av ett nytt helvete.
Det här är historien om ett ensamkommande flyktingbarn,
en god man med dåliga vanor och ett system som brustit.

Mahdi är ett, så kallat, ensamkommande flyktingbarn. Han är 15 år och kom till Sverige i mars 2010.

D

Varför gjorde han så här? Tycker han inte att det var onödigt? Jag behövde pengarna till mat och kläder.

et står två sängar tätt bredvid varandra i den trånga lägenheten i Hammarkullen. De är avskilda från hallen med en tunn gipsvägg. I den ena sover Mahdi och i den andra sover hans morbror Tariq, båda heter egentligen något annat. Förutom sängarna, en teve och en brun lädersoffa i mitten av rummet är stället i princip tomt.

Mahdi är 15 år och kommer från Bagdad i Irak. I mitten av mars 2010 nådde han fram till Sverige och Göteborg efter att en serie händelser gjort det omöjligt för honom att stanna i det krigshärjade landet. Tariq tar hand om Mahdi. Hans pappa kom förvisso till Sverige för en månad sedan, men Tariq berättar att Mahdi anklagar honom för allt som hänt. Och att han blir upprörd av att ens tänka på sin pappa. Att prata om honom går inte.

Mahdi är ett, så kallat, ensamkommande flyktingbarn. Det innebär att han flydde Irak själv, utan sina föräldrar och syskon. En tolk på Migrationsverket presenterade honom därför för en god man som skulle hjälpa honom sköta allt från mat till kläder och pengar. Vi kallar honom Mikael, vilket inte heller är hans riktiga namn, och han förklarade snabbt för Tariq hur saker och ting fungerade i Sverige.

– Han sa att alla pengar som Mahdi fick skulle gå genom honom. Sedan gav han oss ett mobilnummer som vi kunde kontakta honom på.

De enda pengar Mahdi hade till sitt namn var den dagensättning han fått från Migrationsverket. De pengarna var till för att Mahdi skulle kunna hålla sig vid liv. Via kontoutdrag och uppgifter från polisanmälan kan vi se hur dessa pengar successivt försvunnit, utan att Mahdi fått ett öre.

Den första utbetalningen från Migrationsverket sattes in en dryg månad efter det att Mikael blivit god man. 5 177 kronor.

Utan att veta att vi fått tillgång till kontoutdrag under perioden berättar Mikael hur kontokortet från Migrationsverket fungerar.

– Problemet med de här korten är att man bara kan ta ut två gånger i automat. Sedan måste man gå till ICA och ta ut resten.

Och det gjorde han. Fyra dagar efter att pengarna kommit in på kontot går Mikael från sin lägenhet i Linnéstaden till ICA Nära i Haga och gör tre uttag. Sammanlagt 5 177 kronor. Alla pengar är borta.

Samma sak sker efter nästa utbetalning från Migrationsverket. Kontot är återigen tomt och

Det brutna löftet

totalt har Mikael kommit över 7 068 kronor av Mahdis pengar. Allt pojken äger.

Dagarna som gått mellan dessa två besök på ICA Nära i Haga har Tariq i desperation försökt nå Mikael på det mobiltelefonnummer han fick på Migrationsverket. Mahdi behöver pengar till mat och till kläder. Men Mikael svarar inte i telefon. Tariq kan hjälpa sin systerson, men han har precis fått sitt uppehållstillstånd och har inte mycket pengar.

– I tal kan vi säga att jag ringt den gode mannen tusen gånger. Men i verkligheten kanske tre gånger i veckan. När han inte svarade försökte jag skicka textmeddelanden. Men jag fick bara svordomar tillbaka.

Mikael säger att han var på semester. Och att Tariq trakasserade honom.

– Okej, de var utsatta, men de ringde mig hela tiden. Jag sa att det här går inte. Det var ett enormt strul, en huvudvärk. Det blev ju att man sket i det.

Mahdi blev upprörd över situationen. Vissa dagar satt han bara i en av de två smala sängarna i lägenheten och grät.

– Varför gjorde han så här? Tycker han inte att det var onödigt? Jag behövde pengarna till mat och kläder.

Mahdi var redan på gränsen till ett sammanbrott. Han kan fortfarande inte prata om vad som hänt honom i Bagdad utan att kissa på sig. För att sedan skämmas oerhört. Men Tariq berättar att Mahdis pappa var aktiv inom Saddams Husseins Baathparti och gick under jorden när kriget bröt ut. Mahdi och hans bror var då tvungna att försörja sin mamma och deras två yngre syskon. De försökte sälja cigaretter och småprylar på Bagdads söndertrasade gator. Men det var svårt.

En av alla dessa dagar kom några män fram när Mahdi, hans bror och hans mamma stod på gatan. De ville veta var pappan gömde sig. Mamman svarade inte. Då hotade männen att skjuta Mahdis bror. Mamman svarade ändå inte. Framför ansiktet på Mahdi smällde de av ett skott mot pojken. Han segnade ner till marken och dog. Sedan våldtog männen Mahdi.

Detta är anledningen till att han inte vill se sin far i ögonen.

Den där gången på Migrationsverket i slutet av mars är den enda gången Mahdi träffat sin gode man Mikael.

Det träffar mig verkligen i hjärtat. Jag har gråtit mycket. Mikael ska aldrig någonsin komma i närheten av en behövande människa igen.

När de förstod att alla samtal och meddelanden inte hjälpt gick de upprörda till Migrationsverket. Men gehöret var dåligt. Först efter en rad försök tog Migrationsverket kontakt med överförmyndarförvaltningen i Göteborg, som utsett den gode mannen. En ny god man fick ta över. Hon heter Bibbi Rönn och är en av landets mest rutinerade. Hon ställde ett ultimatum till Mikael och snabbt sattes 1 000 kronor in till Mahdi. Men inte mer. Efter ytterligare påtryckningar gjorde han tre lika stora överföringar under maj månad. Sammanlagt fick Mahdi alltså tillbaka 4 000 kronor. Sedan slutade Mikael svara när Bibbi Rönn ringde. Och pengarna slutade komma. Då polisanmälde hon honom. Fortfarande fattas det 3 068 kronor.

Bibbi Rönn har över tjugo års erfarenhet som god man för ensamkommande flyktingbarn, och har sett det mesta. Men det som hänt Mahdi söker henne fortfarande.

– Det träffar mig verkligen i hjärtat. Jag har gråtit mycket. Mikael ska aldrig någonsin komma i närheten av en behövande människa igen.

Det ligger en dammig bok på ett bord innes hos överförmyndarförvaltningen i Göteborg. Det är Göteborgs överförmyndarförordning från 1640. 370 år gammal och äldst i Sverige. Chefen på överförmyndarförvaltningen, Eva Sundqvist, blåddrar stolt i sin dyrgrip.

ICA Nära i Haga, med tillhörande uttagsautomat.

FAKTA *Ensamkommande flyktingbarn*

Föräldrabalken

12 § Till god man eller förvaltare skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna.

Lag om god man för ensamkommande flyktingbarn

2 § Om barnet vid ankomsten till Sverige är skilt från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, skall överförmyndaren förordna en god man att i vårdnadshavarens och förmyndarens ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter.

– Vi hade faktiskt jubileumsfest igår. Då skulle ni varit här och fotograferat.

Det är överförmyndarförvaltningen som gett Mikael uppdraget som god man. Och det är dem som ska se till att han sköter sig. Eva Sundqvist vet inte om att Mikael blivit polisanmäld, men när vi nämner hans namn fryser hon till.

– Det namnet känner jag igen, ja.

Mikael vet inte heller om att han är polisanmäld, och hävdar att allt är ett missförstånd. Men faktum är att Mahdi inte är det enda flyktingbarn Mikael varit god man för. Sedan januari 2010 handlar det om totalt fem barn. Åtminstone ett till, en somalisk pojke som nu är utvisad till Malta, har råkat ut för samma öde som Mahdi. Och han var god man för två av barnen nästan en månad efter det att han blev polisanmäld. Eva Sundqvist menar att det inte finns något konstigt i det.

– Det är så det fungerar. Man kan inte bara säga upp ett god manskap så där. Det kan vara värre att inte ha någon god man alls. Men självklart är han inte lämplig, och en månad låter väldigt länge.

En snabb kreditupplysning visar också att Mikael har fem betalningsanmärkningar under året, och ovan på det ett utmätningsskrav. Eftersom överförmyndarförvaltningen gör en koll i samband med att personen klarar av den två månader långa utbildningen och inte i samband med varje nytt god manskap visste de inte heller detta. Mikael

klarade utbildningen förra vintern. Marcus Wihk, som var handläggare i ärendet, menar att det inte kan göras på något annat sätt.

– Vi tittar på om man har några anmärkningar de senaste tolv månaderna. Sedan tittar vi inte igen. Men det är klart att jag hade velat ha ett system så det blinkade till om någon fick en anmärkning. Nu krävs det ju en handpåläggning i varje enskilt fall. Och en månad med en person som Mikael är allvarligt.

På länsstyrelsen i Västra Götaland blir de ställda över vad som hänt. Men Ingered Linder-Erhle menar att det inte kunde hjälpas.

– Egentligen bör man väl göra en koll mot kronofogden innan varje nytt god manskap. Men det tror jag inte man gör. Den tiden finns helt enkelt inte. Vi kan inte heller kräva det av överförmyndarförvaltningen.

Men hade överförmyndarförvaltningen gjort regelbundna kontroller så hade de sett Mikael ekonomiska situation. Och mycket lidande hade sluppits.

Tariq tittar på Mahdi som vänder upp blicken och tittar tillbaka. De sitter på varsin stol i den lilla lägenheten i i Hammarkullen. Tariq är oroad för sin systerson.

– Han är så upprörd. Han säger att han vill fly precis som han gjorde från Irak. Jag är jätterädd för det. 🙏

Sveriges överförmyndare - hopplöst efter

80 procent av Sveriges kommuner har stora problem med att hitta lämpliga gode män. Det visar vår undersökning, och Elisabeth Carlsund på Riksrevisionen är orolig för hela systemets framtid. – Det är allvarligt att det är så mycket. Min bild är att överförmyndarsystemet är på väg att krackelera inifrån.

I var och en av landets kommuner finns det en överförmyndare eller, som i allt fler städer, en överförmyndarnämnd. Detta är myndigheten som ska ha kontroll på kommunens gode män, förvaltare och förmyndare. De ska hitta dem, utbilda dem och föreslå dem innan tingsrätten utser dem. Men det uppdraget är lättare sagt än gjort. I alla fall om man frågar överförmyndarna själva.

Vi har genomfört en enkät med Sveriges överförmyndare och överförmyndarnämnder och 80 procent av dem anser att det är problematiskt att få tag i kompetenta gode män. Justitieombudsman Cecilia Nordenfelt anser att utvecklingen är skrämmande.

– Får man ingen god man som hjälper en blir det konsekvenser. De här människorna blir av med sina lägenheter, sina pengar och driver runt vind för våg. Kommunerna skulle kunna göra mer. Så är det.

DET FINNS IDAG ingen siffra på hur många människor i Sverige som har en god man, förvaltare eller en förmyndare. Enligt Riksrevisionens rapport från 2006 fanns det två år tidigare ungefär 80 000 sådana personer i landet. Vi har slagit samman de siffror vi fått från varje enskild kommun och kan nu visa på att antalet huvudmän i Sverige snart når 100 000 människor.

Det finns många anledningar till detta. Turbulensen i Irak, Afghanistan och Somalia har gjort att det kommit många ensamkommande flyktingbarn till Sverige. Psykisk ohälsa är en

Justitieombudsman Cecilia Nordenfelt

annan faktor. Detta innebär mer jobb för överförmyndaren men det är inte alltid det jobbet sköts. Efter att tingsrätten utsett en ställföreträdare faller ansvaret återigen på överförmyndaren som ska granska samma person hon tidigare föreslagit. Något som kan innebära risk för jäv.

Vi ställde en direkt fråga till landets överförmyndare om de anser att detta är problematiskt.

Nästan var tredje överförmyndare medger att de dubbla stolarna är det. Att det finns risk för jäv. Elisabeth Carlsund, som arbetar på Riksrevisionen, tror att problemet kan vara ännu större än vad siffrorna visar.

– Man medger nog inte gärna svårigheter att klara sitt jobb i en sådan här enkät. Men ett system som är beroende av eldsjälarna är inte bra. Då blir det fel.

Cecilia Nordenfelt känner även hon igen jävsituationen.

– Det ser vi definitivt, och det är ett problem. Man tänker mer på den gode mannen än personen som drabbats.

Även Eva von Scheele som är förbundsjurist på Sveriges kommuner och landsting anser att systemet är bristfälligt.

– Man måste fråga sig om det är rimligt att ha ett sådant system som vi har i dag. Det är svårt för överförmyndare att först sälja in en uppgift till någon och sedan vara den som säger aja baja.

ÖVERFÖRMYNDARNA TYCKER inte heller att länsstyrelsen utför en god granskning.

Mer än hälften av dem anser att fler brister och missförhållanden i deras egen yrkesroll hade upptäckts med bättre och mer samordnade kontroller från länsstyrelsen.

I samband med detta väcker många överförmyndare även frågan om professionella gode män, på kommunbasis, som kan hantera de juridiskt mer komplicerade fallen. Det håller Cecilia Nordenfelt med om.

– Jag menar att staten ska ha ett lager med professionella gode män, personer som kan klara alla dessa svåra fall som ingen annan vill eller kan klara av. Nu är det en svår situation för överförmyndarna.

Detta är något som visat sig fungera väl i Finland. Eva von Scheele tycker det är en bra idé.

– Där har man statligt anställda gode män. Det är en väg att gå. För lagstiftningen har inte hängt med i Sverige. Är det verkligen överförmyndaren som är rätt myndighet för dessa frågor?

Man måste fråga sig om det är rimligt att ha ett sådant system som vi har i dag. Det är svårt för överförmyndare att först sälja in en uppgift till någon och sedan vara den som säger aja baja.

Åtta av tio överförmyndare

Tycker det är svårt att få tag i kompetenta ställföreträdare

Tre av tio överförmyndare

Tycker att det är ett problem att både utse och granska ställföreträdare

Fem av tio överförmyndare

Tycker att det ökande antalet huvudmän försvårar deras arbete

FAKTA **Överförmyndare**

Undersökningen

Vi har gått ut med en webbenkät till landets samtliga överförmyndare och fått svar från 264 av 290 kommuner. Ett urval av de frågor vi ställt och fått svar på går att se i grafiken till vänster.

Yrkesrollen

I varje kommun i Sverige finns en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd. Deras arbetsuppgift är att granska de gode män, förvaltare och förmyndare som finns i deras kommun. Vissa kommuner har även valt att gå ihop och bildat en gemensam överförmyndarnämnd. Totalt handlar det om nära 300 överförmyndare och överförmyndarnämnder.

FAKTA **Granskning**

En del av vår enkät bestod av ett fritt kommentarsfält. Efter att ha analyserat resultaten står det klart att det är tre punkter som oroar landets överförmyndare mest.

Ensamkommande flyktingbarn

Frågan om ensamkommande flyktingbarn är något de flesta överförmyndare nämner som ett problem. De säger att det krävs hög juridisk kompetens och tar mycket tid, då den gode mannen ska sköta asylsökandeprocessen. Det är svårt att få tag i kompetenta personer. "Att rekrytera lämpliga gode män till ensamkommande asylsökande barn är en grannlaga uppgift för överförmyndaren."

De psykiskt sjuka

Psykisk ohälsa är den andra punkten. De menar att problematiken är ungefär den samma som för ensamkommande flyktingbarn då fallen är extremt komplicerade. Men här nämns även faran i att huvudmännen kan vara våldsamma och direkt farliga för den gode mannen. "Det är viktigt att få tag i gode män även till de psykiskt sjuka, det upplever jag som mycket svårt om inte omöjligt."

Förlegat system

Som en konsekvens av de två första punkterna tar överförmyndarna också upp frågan om hur illa lagen hängt med i utvecklingen. Att det är en orimlighet att ett ställföreträdande är något som sker på frivillig basis. Fallen är helt enkelt för komplicerade och för många till antalet i dag. "Att bygga en verksamhet på lagstiftning från 1924 tycker jag inte stämmer med dagens samhälle."

Sveket i Forshaga

På den här gatan bor Bengt. Bara några hundra meter därifrån bor Eivor. Bengts vän och före detta förvaltare.

Det här är historien om hur Bengts förmögenhet minskade med fyra miljoner kronor. Om Eivor som tillsammans med sin make Stig-Olof och Forshagas tidigare överförmyndare nu är polisanmälda, misstänkta för grov förskingring och trolöshet mot huvudman. Hur de tre som förtroendevalda socialdemokrater tvingades ta time-out. Och om en kommunjurist som blev utfryst av ett helt kommunhus.

Följande historia bygger på anmälningar och interjuer med personer som står nära Bengt. På grund av Bengts tillstånd har vi inte kunnat träffa eller prata med Bengt. Han blir orolig av att träffa nya människor. Ingen är dömd för något brott. Alla namn i texten är fingerade förutom Angelica Rage och Inger Andersson.

B

engt har alltid varit en Elvisfantast. Personer i Bengts närhet säger att samtalen ofta glider in på just det området. I sin villa i en liten ort i Forshaga kommun är det just de CD-skivorna som rullar på spelaren.

– Det tar inte många minuter innan han börjar prata om honom, säger en person i Bengts närhet.

Förutom Elvis är smycken ett intresse. Bengt spenderar gärna tid med att uppskatta värdet på till exempel ett halsband. Har han tid går han annars gärna ut “på samhället” och ser sig omkring. Ofta blir det en pizza. De flesta på orten känner igen Bengt.

Bengt är autistisk. Han är inte kapabel att själv förvalta sina tillgångar och är därför i behov av en förvaltare. Båda föräldrarna är avlidna och Bengt har aldrig haft några syskon. Därför har Värmlands tingsrätt utsett en utomstående person. Till skillnad från en god man besitter en förvaltare större kontroll över sin huvudmans tillgångar. Namnet på Bengts förvaltare är Yngve. Ska Bengt sälja en fastighet eller handla med värdepapper, då är det Yngve som ansvarar för det. Köpa bil - Yngve. Det är överförmyndarnämnden som har föreslagit Yngve. Det ingår i överförmyndarens uppgifter att leta upp förvaltare. Bengt är väldigt nöjd med Yngve. Skulle det inte vara för honom skulle han “göra av med alla pengar på 14 dagar”. Bengt vet om att han har mycket pengar. Själv kallar han sig “rikast i Forshaga”.

Perioden mellan år 2004 och 2007 hade Bengt sin granne Eivor som förvaltare. Förutom att vara förvaltare satt Eivor vid

den här tidpunkten även i kommunfullmäktige i Forshaga som förtroendevald för Socialdemokraterna. Kommunens i särklass största parti med egen majoritet. Även om Eivor inte är förvaltare längre och inte träffar Bengt ser han fortfarande henne som en av sina bästa vänner. Huset som Bengt bor i ordnade Eivor. Den gula tegelvillan ligger endast ett par hundra meter från Eivors och hennes makes hus.

När Bengts far avled 2002 ökade Bengts förmögenhet från noll kronor till 20 miljoner. Från 2003 till 2006 minskade den siffran till 16 miljoner kronor. Under majoriteten av den tidsperioden tog Bengts förvaltare Eivor beslut om hur de pengarna skulle användas.

Under de år Eivor förvaltade Bengts tillgångar var det utan några som helst anmärkningar från överförmyndaren som ska se till att inga oegentligheter äger rum.

Sommaren 2006 fick överförmyndaren beskedet att hon inte skulle få fortsätta på sin post. Kommunen hade tagit beslutet att ändra överförmyndarverksamheten till en nämnd. Istället för en ensam överförmyndare utsågs istället tre ledamöter. Det bildades även en förvaltning med tjänstemän som handlade ärenden.

Anders kom till Forshaga 2007. Ett halvår tidigare hade den tidigare överförmyndaren lämnat sin post. Kommunen hade bytt från en ensam överförmyndare till förvaltning. Dock utan den tidigare överförmyndaren. Som kommunjurist skulle han komma att upptäcka stora brister i kommunens överförmyndarverksamhet. Knappt tre år senare skulle Anders tvingas bort från kommunen. Opopulär och “för noggrann”.

Det känns naturligtvis inte bra. Lite lurad känner en sig.

Då Anders tog över den före detta överförmyndarens arbetsuppgifter var det upp till honom att kräva in alla årsredovisningar från förvaltarna. Anders visade sig snabbt vara betydligt mer krävande än föregående överförmyndare. Visade det sig att det till exempel var några oklarheter i årsredovisningarna eller om det fattades något som styrkte något inköp, kunde Anders vägra att betala ut arvode. Hade inte jobbet gjorts klart kunde det inte heller ersättas. En princip som förvaltarna inte stött på hos den föregående överförmyndaren. Där hade istället överförmyndaren fått kritik för att betala ut alldeles för höga arvoden. Något personen motiverade med att det annars skulle vara svårt att få förvaltare att ställa upp.

Då Anders insåg att verksamheten inte hade haft tillräckligt strikta rutiner tog han beslutet att börja granska akter retroaktivt.

– Det hade inte spelat någon roll om det var jag eller någon annan jurist. Bristerna var så uppenbara att vem som helst hade upptäckt dem.

Akt efter akt.

Till slut såg Anders en akt tillhörande Bengt. Efter att ha noterat att flera poster i årsredovisningen såg misstänkta ut beslutade Anders att kontakta förvaltaren och bad personen att komplettera med kvitton som skulle styrka omfattande belopp.

– På grund av sekretess kan jag inte säga hur mycket, säger Anders. Men det är rätt omfattande.

Anders berättar att Eivor, som var Bengts förvaltare, inte var nöjd med den nya kommunjuristen och bad kommunfullmäktige vid ett flertalet tillfällen att göra sig med den “skitstöveln”.

Det var här på Forshaga kommunkontor de tre socialdemokraterna var aktiva. Nu är alla polisanmälda. Misstänkta för grov förskingring och trolöshet mot huvudman. Målsägande i fallet, Bengt, är inte medveten om vad som kan ha hänt honom.

Anders gav dock inte med sig. Efter att ha spenderat mer tid vid de misstänkta akterna såg han hur post efter post inte kunde styrkas med hjälp av kvitton. Eivor, som aldrig haft några problem med överförmyndaren innan, skrev till kommunen och undrade varför det skulle vara så noggrant.

Hösten 2007 tog Anders beslutet. Eivor och den före överförmyndaren polisanmälades. Dessutom polisanmälde Anders Eivors man Stig-Olof som var förvaltare för en kvinna. Rubriceringen blev grov förskingring och trolöshet mot huvudman.

Inger Andersson är jurist på länsstyrelsen i Värmland. Det är hon som ska se till att överförmyndarna i länet följer lagen och de anvisningar länsstyrelsen givit.

Inger Andersson säger att Värmland har som praxis att granska alla överförmyndare varje år. – Visst upptäcker man fel, men inget allvarligt.

Rutinen med granskning av alla kommuner introducerades dock 2007. Efter den misstänkta förskingringen.

I Bengts fall har inte länsstyrelsen haft något med anmälan att göra. Hade det inte varit för kommunjuristen Anders hade ärendet förmodligen aldrig upptäckts.

– Jag vet inte vad vi kunde ha gjort annorlunda. Är det som det sägs att överförmyndaren och förvaltarna har samarbetat då är det svårt för oss att göra något.

Då länsstyrelsen i Värmland endast plockar ut slumpvis valda akter menar Inger Andersson att det finns en risk att Bengts akt aldrig granskades.

Inger Andersson medger att ärendet med Bengt hade varit svårt att upptäcka utan kommunjuristen. Hon har träffat den misstänkta överförmyndaren vid ett flertal tillfällen. Att personen skulle ägna sig åt kriminell verksamhet trodde hon aldrig.

– Det känns naturligtvis inte bra. Lite lurad känner en sig. Om vi hade kommit på den här akten hade vi nog reagerat på att det inte hade lämnats någon årsredovisning.

Det tog nästan tre år men våren 2010 inledde polisen en utredning. Förutom Eivor och överförmyndaren blev även Eivors make Stig-Olof anmäld. Och även han var förtroendevald socialdemokrat och hade precis som sin maka uppdrag som förvaltare. Även om politikerna var föremål för en polisanmälan satt de kvar i politiken och kommunfullmäktige innan polisen inledde utredningen. I kommunfullmäktiges protokoll från mötet 26 januari 2010 går det att läsa hur alla tre deltog. Dessutom är den före detta överförmyndaren justerare av protokollet.

När anmälan uppmärksammades i värmländsk media valde de tre politikerna, efter påtryckningar av partiledningen, att ta en time-out.

Inget åtal är väckt, men Eivor, Stig-Olof och överförmyndaren är skäligen misstänkta. Totalt

rör anmälan fyra huvudmän.

I Nya Wermlands Tidningen säger kommunalrådet Angelica Rage att hon var ovetande om att kommunjuristen lämnat in en polisanmälan 2007.

– Jag har inte haft en aning om att de varit under utredning.

Till oss säger hon tvärtom att både hon och kommunchefen underrättades redan under 2007, men att de under Anders inrådan inte skulle hänga ut de misstänkta då ingen av dem var dömda. När vi får tag i den före detta överförmyndaren vill hon inte svara på några frågor angående polisanmälan.

– Det har jag inga kommentarer på. Det får ni ta med kommunen.

Polisen i Värmland kan inte, på grund av sekretess, berätta hur mycket pengar som den misstänkta förskingringen gäller, men bekräftar att det rör sig om miljonbelopp.

Personer i Bengts närhet berättar även om hur förvaltaren har betalat dyra resor med hjälp av Bengts tillgångar.

Skulle man fråga Bengt idag om hur han känner för sin förra förvaltare skulle han säga att det är en god vän.

Alla personer i Bengts närhet, som vi har pratat med, säger att Bengt inte har någon förståelse för vad som har hänt. Skulle någon ta upp det faktum att han blivit av med minst fyra miljoner kronor skulle han endast försvara sina grannar.

– Det är skamligt det som har hänt, säger

Bengts nuvarande förvaltare Yngve.

Anders är inte kvar i kommunen. Istället flyttade han och arbetar idag på tingsrätten i Jönköping. Anders berättar om hur arbetskamraterna frös ute honom och att de vägrade pratade med honom.

– Det blev ohållbart, berättar han. Jag kan väl säga att jag inte fick något tack för det jag gjorde. 🙄

FAKTA *Detta har hänt*

2002

- Bengts far avlider
- Bengts förmögenhet ökar från noll till 20 miljoner kronor

2004

- Bengt får Eivor som förvaltare

2006

- Bengts förmögenhet är nere på 16 miljoner kronor
- Överförmyndaren får inte fortsätta sitt uppdrag efter 10 år på posten
- Kommunen byter från överförmyndare till överförmyndarnämnd

2007

- Anders blir kommunens jurist
- Bengt byter förvaltare
- Anders polisanmäler kommunen

2010

- Polisen inleder utredning mot kommunen
- Tre förtroendevalda politiker tar time-out efter misstanke om förskingring och grov trolöshet mot huvudman

Inger Andersson på Värmlands länsstyrelse arbetar med tillsyn av överförmyndare. Hon medger att fallet med Bengt hade varit svårt att upptäcka utan kommunjuristen Anders.

Regeringen ritar om kartan

I dag görs för få inspektioner av överförmyndare, men det ser ut att bli ännu färre framöver.

I en proposition i mitten på januari väntas regeringen föreslå en fullständig omorganisation. 21 länsstyrelser ska bli sju. Kommunerna i länen blir fler, avstånden längre, men resurserna de samma.

Den före detta generaldirektören på Statskontoret Peder Törnvall fick ett uppdrag av regeringen i januari månad 2007. Han skulle analysera länsstyrelsen och föreslå vilka områden som kan koncentreras till sju nya, större, län i stället för dagens 21. Ett halvår senare kom hans slutsats. Länsstyrelsen kan bantas ner rejält.

– Men det kommer bara att gälla vissa mer marginaliserade ärenden, som till exempel överförmyndartillsynen. Här finns det stora möjligheter för reavinster, säger han.

Det Peder Törnvall gjort går att läsa i en passus på sida 66 i den 278 sidor långa utredningen. Han har utifrån en checklista bedömt att länsstyrelserna sällan hinner ut till överförmyndarna, att det inte behövs någon lokalkännedom, att det finns få årsarbetskrafter och att det är ett komplicerat uppdrag. Av dessa anledningar föreslår Peder Törnvall att tillsynen koncentreras.

JUST NU ARBETAR departementssekreterare Anna Kessling med en proposition som regeringen kommer att presentera för riksdagen under 2011. Målet är att effektivisera och därmed spara pengar.

– Det kommer inte att bli mer resurser till länsstyrelserna. Snarare handlar det om att fördela de som redan finns, säger Anna Kessling på finansdepartementet.

Genom att placera ut dagens nio heltidstjänster på de sju nya regionerna hoppas regeringen nå bättre samordning. De räknar med stordriftsfördelar och att man kommer samla mer kompetens under ett och samma tak. Förhoppningen är att detta är lösningen för att nå mer likartade bedömningar av överförmyndare, som Riksrevisionen tidigare uppmärksammat ett behov av.

Men en punkt tas inte upp i koncentrationsutredningen, de stora geografiska skillnaderna. Stellan Hallberg är tillsynsman i Västerbotten. Efter koncentrationen kommer hans län slås ihop Norrbotten, vilket kommer att utgöra en tredjedel av landets yta. Han menar att detta inte skapar rationalisering och högre effektivitet, istället innebär det

en försämring av kvaliteten i tillsynsarbetet.

– Jag säger bara lycka till. Det är för mycket stockholmstänk. Från Luleå till Vilhelmina är det 50 mil, enkel resa.

I Dalarna är man också bekymrade. I dagsläget finns 15 kommuner att inspektera, vilket länsstyrelsen där inte säger sig hinna med. Efter koncentrationen blir det 51. Ulla Nilsson arbetar med tillsyn av överförmyndare i Dalarna och hon menar att det behövs mer samordning, men för det krävs mer resurser.

– Alla kommuner ligger ju inte på pendelavstånd. Vi kommer att få Värmland till exempel och det är ju en bit dit. Det har aldrig getts några pengar till detta och det är väldigt synd, för det handlar om de svaga i samhället och det tycker jag man borde låta kosta. Jag fasar för att vi inte kommer få några pengar.

Inga mer resurser men mycket längre avstånd. Kommer det verkligen att fungera rättsäkert? Vi vänder oss till justitieombudsman Cecilia Nordenfelt.

– Svaret på den frågan är givet. Det kommer det inte.

VÅR UNDERSÖKNING säger att det i dag finns ungefär nio heltidstjänster på de 21 länsstyrelserna för tillsyn av överförmyndare. Vi kan också konstatera att med dagens 21 regioner har länsstyrelsen problem att hinna med sina inspektioner. Justitieombudsmannen och merparten av de 21 länsstyrelserna uttrycker en oro för vad koncentrationen till sju länsstyrelser kommer innebära för överförmyndarsystemet.

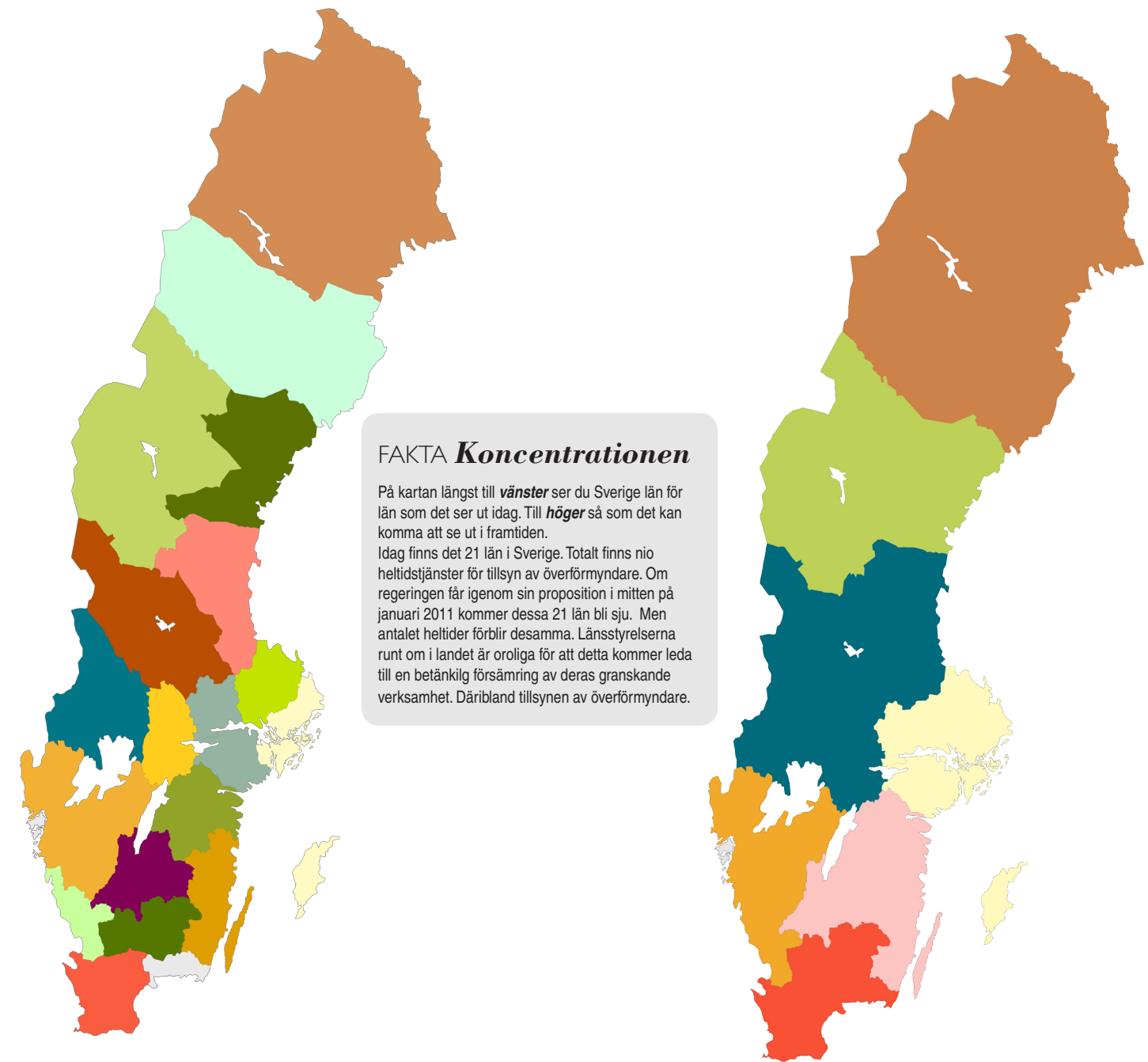
För få inspektioner är det samma som ett mindre rättssäkert överförmyndarsystem, säger Eva von Scheele, förbundsjurist på Sveriges kommuner och landsting.

– Länsstyrelsen måste ta sitt ansvar och rätts säkerheten för de enskilda måste upprätthållas.

Eva von Scheele säger också att överförmyndarsystemet aldrig fått det politiska fokus, eller de resurser som egentligen är önskvärt.

– Politikerna har inte prioriterat det här området, trots att det handlar om mycket pengar som hör till många människor extra beroende av samhällets skydd. Jag tycker att det är synd.

Jag säger bara lycka till. Det är för mycket stockholmstänk. Från Luleå till Vilhelmina är det 50 mil, enkel resa

FAKTA *Koncentrationen*

På kartan längst till **vänster** ser du Sverige län för län som det ser ut idag. Till **höger** så som det kan komma att se ut i framtiden. Idag finns det 21 län i Sverige. Totalt finns nio heltidstjänster för tillsyn av överförmyndare. Om regeringen får igenom sin proposition i mitten på januari 2011 kommer dessa 21 län bli sju. Men antalet heltider förblir desamma. Länsstyrelserna runt om i landet är oroliga för att detta kommer leda till en betänklig försämring av deras granskande verksamhet. Däribland tillsynen av överförmyndare.

FAKTA *Inspektion*

Inspektioner på olika sätt

Förutom att det görs för få inspektioner visar vår undersökning att de som faktiskt görs utförs på olika sätt. Det finns exempelvis inga gemensamma bestämmelser om när en överförmyndare ska av-sättas eller få kritik. Det varierar också i sättet man prioriterar vilka kommuner som bör inspekteras.

FAKTA *21 ska bli sju*

Så här ser de nya sammansättningen ut

Norra Norrland: Norrbotten, Västerbotten.

Södra Norrland: Jämtland, Västernorrland.

Norra Mellansverige: Gävleborg, Dalarna, Örebro, Värmland.

Stockholm-Mälardalen: Stockholm, Uppsala.

Södermanland: Västmanland, Gotland.

Västra Götaland: Västra Götaland, Halland.

Östra Götaland: Östergötland, Jönköping, Kalmar.

Sydsverige: Skåne, Blekinge, Kronoberg.

R

ättssäkerheten för de svagaste är lågprioriterat. Det är enkelt att konstatera efter våra undersökningar och otaliga intervjuer.

Karin, Bengt och Mahdi är tre personer som alla fått lida av ett förlegat överförmyndarsystem. Det tycks inte finnas en övre gräns för hur många gode män och överförmyndare som ska missköta sig innan regeringen inser allvaret.

Det minsta man kan begära är att regeringen satsar resurser för att tillse verksamheten. I stället kommer regeringen i januari föreslå att banta ner länsstyrelsens möjligheter att inspektera överförmyndare ytterligare. 21 länsstyrelser säger sig i dag gå på knäna. I framtiden kommer dessa 21 länsstyrelser att bli sju.

VISST FINNS FÖRDELAR med att större kompetens kan samlas på ett och samma ställe. Förändringar kan säkerligen gå fortare i färre enheter. Men man bortser från det faktum att Sverige är ett långt land. De nya regionerna kommer bli stora och lagkravet, att inspektera varje kommun årligen, kommer omöjligt kunna upprätthållas.

Redan i dagsläget är det anmälningar till länsstyrelsen som avgör hur de prioriterar sina inspektioner. Med längre pendelavstånd blir det sannolikt så man kommer göra sitt urval även i framtiden. Visst ska dessa anmälningar tas på allvar, men de är ingen vattentät värdeämätare på hur bra eller dåligt en överförmyndare sköter sig. Ett ensamkommande flyktingbarn, som Mahdi, lär inte veta att det är till länsstyrelsens inspektörer han ska vända sig med en anmälan. Man kan heller inte begära att senildementa Eva ska knäpa ihop en anmälan för att en överförmyndare eller god man ska stå till svars.

I STÄLLET FÖR ATT minska förutsättningarna för regelbundna inspektioner borde regeringen och Beatrice Ask se över nu gällande lagstiftning. Vår undersökning av överförmyndarnas vardag visar ett skriande behov av en uppdatering. Överförmyndarna säger själva att problemet främst består av att god manskapet utförs på frivilligbasis. Så har det varit sedan 20-talet. Men vårt samhälle har genomgått stora förändringar sedan dess. Antalet huvudmän har ökat dramatiskt och likaså dess komplexitet. Vi har fått en väsentligt äldre befolkning. En psykiatireform, som gjort att tidigare institutionaliserade psykiskt sjuka ska klara sig mer på egen hand. En mer mobil befolkning. Förr tog släktingar hand om varandra, nu flyttar man ifrån sin familj. Lägg därtill ensamkommande flyktingbarn och du har överförmyndarens vardag.

Vissa kommuner har redan gått över till förvaltarenheter, där offentligt anställda "proffs-gode män" tar hand om de svåraste fallen. Trots att det egentligen inte finns något lagligt utrymme för det. I Finland har man gått över helt till en sådan modell. Varför gör inte Sverige det? Svaret är enkelt, men beklämmande. Det finns inget politiskt intresse.